

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS VASLUI XXI, 1999

UNELE CREDINȚE ȘI DATINI DESPRE CER.

Emma Mădălina GEORGESCU

Pentru mitologia română, cerul este una din creațiile majore ale celor doi demiurghi cosmocrați, Fârtatul și Nefârtatul, realizată abia după creația bradului ca arbore cosmic și după creația pământului și a omului. Cerul prefigurează splendoarea și măreția cosmosului, așa cum a fost el imaginat la începutul creației și cum s-a perfectat el mai apoi.

Considerat de două ori mai sfânt în credințele poporului, cerul este întâi lăcașul divin al panteonului românesc și apoi, sediul antropocosmic al tuturor corpurilor cerești.

Din legendele mitice române reiese clar: cosmogenia a început cu creația spontană a arborelui cosmic – bradul la români și implicit cu coloana cerului și cu pământul, primele nuclee vitale fito-geomorfice. În unele legende mitice se susține că cerul a fost alcătuit în a treia zi de la crearea pământului, și, că a făcut parte din coloana arborelui cosmic. Toate legendele mitice atestă că pământul a fost lipit dedesubtul cerului și, că oamenii după ce au fost creați umblau în fundul cerului.

Aceasta a fost faza hierogamiei cerului cu pământul, a complexului de elemente ce se opuneau prin structura lor la mito-ontogenetică, cerul fiind socotit de esență masculină, iar pământul de esență feminină.

O legendă mitică bucovineană, consemnată de Elena Niculiță Voronca, spunea "mai întâi Soarele și Luna mergeau pe sus, prin aer, nu prin ceriu cum merg acum, și le era tare greu, drept care l-au rugat pe Dumnezeu să pună ceriul deasupra ca să poată umbla – adică să le facă ceriul de umblat" "Atunci demiurghi fratocrați au ridicat ceriul în coroana bradului și reședința lor divină din Munții Carpați, au ridicat-o în vârful bradului" (Voronca).

Ridicarea "ceriului" s-a făcut după legendele mitice românești în 7 ceruri, după alte legende în 9 ceruri, fiecare cer fiind menit să îndeplinească un anumit rol.

Prin ridicarea cerului de la pământ, astfel ca să fie atins de oameni, nici dacă se cocoțau pe vârfurile cele mai înalte ale Munților Carpați nu-l atingeau, așa creindu-se Văzduhul care va deveni pentru români un pro-tocer, unde plutesc vânturile, norii și bat ploile și ninsorile. Aici sunt și cele 24 de vâmi mitice, fiecare vămă ținând socoteală de un păcat capital al vieții. Ultima vămă este Puntea Raiului ce trece peste Gura Iadului, unde sufletul omului nu are alături îngerul lui păzitor și deci trebuie să dea singur seamă de păcatele sale, având în mână drept călăuză lumânarea care i-a pus la moarte în coșciug.

Iconografia vameșilor văzduhului a fost redată în pridvoarele și pe pereții mănăstirilor și bisericilor din Bucovina (apud Paul Henry, Nicolae Iorga, George

Oprescu).

Considerând văzduhul ca un proto-cer, putem să-l includem în numărul impar de ceruri care este populat de făpturi mitice intermediare între cer și pământ. Al doilea cer pe unde se plimbă soarele și luna, cerul propriu-zis de unde ei luminează pământul și-l fertilizează, este deci al doilea cer locuit la marginile lui sudice de Sântilie.

Al treilea cer este locuit de micile luminători ai cerului, stele, nemurători copii ai soarelui. Al patrulea cer este locuit de toate făpturile care trebăluiesc pe toate coclaurile cerului. Al cincilea cer este locuit de semidivinități, dar și de marile sfinte și sfinții populari. Al 6-lea cer este o grindină mirifică pe care o îngrijesc sfinții – grindine cerească ce va căpăta numele de RAI. În ultimul interval, al 7-lea s-au refugiat făpturi cu puteri divine, care coborau rar pe pământ.

Gingășia țaranului român era pe măsura religiozității și structurii de bază a fiecărui individ și nu păstra numai pentru el însuși nevoia de a-și explica, cu nuanțările specifice, religiozitatea, faptele sale sufletești, în funcție și de gradul de conștiință umană a lui și a grupului din care făcea parte – erau trăiri omenеști intense.

Urcarea la cer din mitologia română amintește în unele privințe procedeul urcării pe munte în faza de inițiere și de lansare a mesagerului ceresc spre paradisul lui Zalmoxis a vechilor daci. În legendele mitice și basmele mitice, unii oameni s-au urcat până la al treilea cer spre a se plânge lui Dumnezeu de necazurile lor de pe pământ, cerând pedepsirea nelegiuitorilor.

Foarte interesante sunt cele trei cazuri de urcare la cer:

-unul a unei fete fermecate care s-a îndrăgostit de soare și a fost transformată de Mama Soarelui în Ciocârlie;

- a treia legendă mitică descrie urcarea la cer a unui om care supărat că Dumnezeu a urcat cerul prea sus din cauza unei femei nevoiелnice care a spurcat cerul atingându-l cu un scutec de copil murdar, dorind să vorbească singur cu Dumnezeu. Și, pentru că drumul era lung, și-a luat de toate la el: ciobanul cu cobilița și găleata, d-ale gurii, văcarul, cloșca cu pui, câinele, un car mare și un car mic, crucea, coasa, secera, plugul, rarițele. Pe drum el a întâlnit pe Ucigă-l Crucea care era furios și care dorind să-l sperie pe om, scoase din traista lui un balaur, un scorpion, ursul și un cal furios. Dar omul, îl trânti la pământ pe Diavol, care-și chemă în ajutor toate jivinele. Atunci ciobanul omului, zvârli cu cobilița în ele, vărsând laptele din găleți pe cer formând Calea Laptelui. Balaurul și scorpionul muriră pe loc, iar ursul încremeni de groază. Carele s-au risipit pe cer ca și toate uneltele omului.

De atunci Omul a rămas falnic și mândru ca biruitor, iar constelațiile figurează și azi în harta tradițională a cerului.

În "ciclul ascensiunilor aeriene", Lazăr Șăineanu descrie două basme tipice din care pe unul dintre ele "PICIUL" de Petre Ispirescu îl redăm sintetic mai jos:

- În curtea unui împărat a crescut un pom foarte înalt al cărui vârf nu se vedea și care avea un trunchi lucios care nu putea permite cățărutul pe el pentru a se putea vedea ce era în vârful lui. Împăratul promise că va da jumătate de împărăție și pe fiica lui celui care va reuși să ajungă în vârful aceluia pom. Nimeni nu reuși. A noua zi veni un ciobănaș numit Piciul care-i ceru împăratului 9 colțuri de prescură, 9 pahare de vin și 9 barde și securi.

A doua zi de dimineață, Piciul începu urcarea înfigând treptat bărzile, bând un pahar de vin și mâncând un coț de prescură. Ajungând la Vântul turbat, făcu același lucru cu barda (sau securea) etc. La vârful copacului era un alt tărâm, al

unei zâne slute și rele, Gheșperîța, care-l puse la munci grele, munci la care a fost ajutat de o fată frumoasă cu care fugi și când ajunse pe pământ se cunună cu ea” Basmul lui Ispirescu este bineînțeles mai detaliat.

Basmul *mitic* menționat de Lazăr Săineanu descrie o ascensiune în care se remarcă întreaga lume celestă care trăiește în cele 7 sau 9 ceruri vegetale ale arborelui cosmic.

Mircea Eliade într-o lucrare dedicată șamanismului, trece în revistă câteva rituri de ascensiune extatică în cer:

- Ascensiunea rituală pe un arbore – stâlp ceresc, pentru a atinge cerul și lăcașul zeilor; ascensiunea în cer prin intermediul curcubeului și ascensiunea pe un pod sau o scară a morților. Fiecare ascensiune urmărea alt scop mitic: inițierea, zborul magic, vindecarea magică, reîntoarcerea unui suflet rătăcitor etc.

- În perspectiva tuturor credințelor, datinilor și tradițiilor, urcările la cer se îndeplineau în majoritatea lor prin intermediul arborelui cosmic, a cărui coroană cuprindea cerul și restul cosmosului.

După cercetarea lui Romulus Vulcănescu, Victor Săhleanu și Neculai Bibiri, consemnate într-o “mitologie a bradului” ca arbore cosmic, reiese că bradul ca arbore cosmic prin excelență are coroana înfiptă în cele 7 sau 9 ceruri, care umple cosmosul întreg, trunchiul între cer și pământ, are înfipte puternic rădăcinile în pământ.

“Arborele cosmic reprezintă conceptul mitologic care închide în conținutul lui întreg cosmosul figurat sub emblema unui arbore”. În mitologia română, arborele cosmic – bradul - îndeplinește trei funcții mitice: este o axă a lumii românești (axis mundi a daco-românilor); leagă macrocosmosul (sediul creației) de microcosmosul (sediul creaturilor) este alegoria, metafora sau simbolul arhetipal al ascensiunii la cer și a descensiunii în Infern.

Reprezentarea figurativă a arborelui cosmic – bradul - cu coroana în ceruri ne relevă structura celor 7 ceruri, noi făcând o distincție între arborele cosmic și arborele ceresc care închipuie o formă reductivă, terestră, microdimensional locală a arborelui cosmic.

Imaginea cerului s-a menținut din preistorie într-o formă evoluată în spiritualitatea pro-românilor. În toate materialele rezultate din cercetările etnografilor, sociologilor culturii și antropologilor culturali, cerul este calificat ca sfânt și este privit în antiteză cu pământul de natură feminină. Deci, avem Cerul Tată și Pământul Mamă ca divinitate cerestră (N. Bibiri). Conceput ca divinitate masculină, cerul este reprezentat ca o divinitate, o făptură vizibilă, o făptură mitică antropomorfă care umple bolta vizibilă.

Paralel cu personificarea mitico-creștină a Cerului Sfânt, literatura populară păstrează și amintirea celestă a uriașului Caraiman, după o interpretare semantică foarte veche. Se pare că și numele de Caraiman derivă din Cerus Manus. Carmen Silva ne atenționează că într-o legendă populară literaturizată de dânsa, el este menționat ca “un Domn al trăsnetului și fulgerului, judecător mare și puternic al lumii”

Prin cultul cerului trebuie să înțelegem respectarea lui ca entitate sacră și venerarea lui ca entitate mitică (R. Vulcănescu, N. Bibiri, M. Eliade). Venerarea cerului începe cu închinarea la cer, cu invocarea protecției, a mărturisirii în fața lui la judecată, jurământul în fața lui și a soarelui (Emma Mădălina Georgescu).

În legătură cu urcarea pe munte ca trăsătură mitică străveche în Carpații români, vom sublinia semnificația acestei activități spirituale și consecințele ei etnofilozofilor – antropologilor culturali.

Urcarea la cer nu se referă numai la o anumită atitudine față de cer în care intră un obicei din strămoși și moșii comunităților sătești, ci și un mod de a cugeta ascensiunea ca atare în raport cu existența cerului ca ideal de afirmare a libertății spirituale. Cerul îmbie pe om la autodepășire în raport cu mediul ambiant și structurile de bază ale indivizilor, la escaladarea condiției terestre spre sublim.

Prima atitudine mitologică față de cer, aceea a imanentului care urcă, ilustrează concepția și viziunea mitologiei autohtone dinaintea erei noastre, care a supraviețuit sub unele aspecte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, detașând de ea anumite influențe.

A doua atitudine mitologică față de cer, aceea a transcendentului care coboară, care a fost susținută de Lucian Blaga, ilustrează concepția și viziunea unei mitologii creștine în varianta românească, apărută în era noastră, sub influența creștinismului bizantin și a influențelor teologice ale bizantismului și neobizantismului în Sud-Estul Europei.

În mitologia română, imanentul biospiritual care urcă spre ceruri, este pentru noi o atitudine mitologică de mare finețe. Imanentul deține o dublă prioritate față de transcendentul care coboară. Întâi pentru că precede istoric atitudinea creștină și apoi pentru că este efectiv o dominată a spiritualității autohtone (R. Vulcănescu). Antecedentele acestei atitudini mitologice pot fi urmărite atât în mitologia dacă (Adrian Daicoviciu și bibliografia) cât și în mitologia română târzie.

În lucrarea lui Romulus Vulcănescu "Fenomenul horal", o lucrare de sociologie a culturii, s-a enunțat o nouă ipoteză asupra studiului spiritualității române, axată pe un fenomen polisemic și polivalent pe tema horei. Ipoteza domniei sale s-a numit lumescul care ascende spre divinitate. Autorul a dat două exemple concludente:

- sacrificiul uman și incintele circulare.

Cel sacrificat (la daci) era prins de patru oșteni de mâini și de picioare și azvârlit în sus spre cer, împiedicat în cădere să mai atingă pământul, fiind prins în ascuțișul lăncilor. Sacrificatul era un mesager al cerului, trimis de compatrioții săi, să înștiințeze pe Marele Zeu de ceea ce se petrece pe pământ și de eventuale lor doleanțe. Ideea a fost preluată de romani de la daci, care se urcau pe culmile munților pentru a se ruga, pentru a fi mai aproape de cerul în care sălășluiau zeii lor.

În legătură cu incintele circulare descoperite de arheologi, majoritatea pe crestele munților, ele erau locuri sacre de contact cu divinitatea. Aici muntenii aveau viziuni mitice, așteptau misiuni. Hieropola de la Grădiștea Muscelului este un model dac de incintă sacră pe o creastă de munte.

Urcările solstițiale și echinoxiale pe munți, marcau simbolic ascensiunea periodică, ritmică spre cer a credincioșilor, în frunte cu pontifii și căpiteniile lor militare.

"Am numit atunci kogaionism, imanentul care urcă, spre, sau în cer, era un adevărat asalt al cerului printr-un drept credincios" (R. Vulcănescu) în numele comunității lui etnice, care devenea un mesager pe pământ spre cer la marele zeu Zalmoxes (după Herodot în Istoria sa din sec. V î.e.n.).

Acești traci, care cred în Zalmoxis, când fulgeră și tună, trag cu săgețile în sus, spre cer, și amenință divinitatea care provoacă aceste fenomene, - deoarece ei cred că nu există un alt zeu decât al lor.

Săgetarea cerului înourat și a fulgerului zeului Gebeleizis, a fost interpretată de Herodot ca o amenințare, sub forma unui act de cult. Amenințarea geților nu se putea petrece de cât numai ritual: săgetarea norilor fiind un rit magico-mitologic conform cu tradiția culturală getică, nu o explozie necontrolată a unor credincioși supărați pe zeul lor, ci un rit de constrângere a zeului tunetului și fulgerelor.

Bineînțeles, erau și alte forme mai brutale de constrângere a zeilor, ca de pildă sfărâmarea idolilor, dărâmarea templelor, profanarea sacramentelor, mergând până la înlocuirea unui dintre zei cu altul mai bun, mai eficace etc.

Imanentul spiritual care urcă spre cer, trece dincolo de ferestrele cosmosului și se confruntă cu cosmosul. Relevantă este și credința în funcțiunea sacră a bradului mirific ca agent al comunicării și cu derivatul lui, coloana cerului (R. Vulcănescu, N. Bibiri).

Bradul mirific ca arbore comunicațional între cer și pământ, în concepția dacilor se aseamănă cu yggdrasi-ul din concepția vechilor germani; ambele reprezentări arboricole mitice țin de substratul indo-european și simbolizează mișcarea ascendentă a imanentului biospiritual în cosmos. Bradul mirific leagă pământul de cosmos – coroana lui trecând dincolo de ceruri în cosmos. Bradul devine o "ideogramă mitologică a doctrinei esoterice europene, care exprimă simbolul cosmologic al mișcării ascendente a vieții de pe pământ în cosmos". Coloana cerului ca derivat ideativ al bradului cosmic reprezintă trunchiul, încărcat cu puteri mitice. (M. Eliade, R. Vulcănescu, N. Bibiri).

Această idee s-a transmis românilor în perioada feudală prin unele monumente stilomorfe considerate de Romulus Vulcănescu succedanee (stâlpii ciclului calendaristic, și ciclul vieții, stâlpii justițieri, funerari etc.) și prin simulacrele acestora (crucile, rugile, troițele).

În comentariul său Petre Comarnescu, căutând justificarea ideii lui C. Brâncuși privind ideea mitică a "Coloanei nesfârșite", el spune că Brâncuși a operat cu o mutație tematică, inspirându-se din reprezentarea stâlpilor de mormânt și a conceput "o transpunere la scară monumentală a unui gigant stâlp al morților" Coloana nesfârșită a lui Brâncuși, devenind "însemnul permanenței elevații a generațiilor datează să creeze fără încetare omagii lor, celor plecați". Mircea Eliade, remarcă în "Simbolul Coloanei Cerului", concepția autohtonului de "ascensiune spre cer al cosmogoniilor arhaice și primitive" fixată în "credința calendaristică a culturilor megalitice (mileniul IV-III î.e.n.)" idee ce o regăsim transimobilizată în coloana nesfârșită, pretext al "ascensiunii ca transcendență a condiției umane de o ascensiune exatică, lipsită de orice caracter.

Simulacru coloanei cerului, stâlpul de pe mormânt, este credința poporului român care întrevede supraviețuirea aceluiași iminent biospiritual ce urcă spre cer. Sufletul mortului se odihnește sub formă de pasăre cerească (sub influența creștină - sub forma unui porumbel) în vârful stâlpului de mormânt, până își ia zborul către lumea cealaltă care se află undeva în cer – a sufletului cu aripile strânse care se odihnește, sau cu aripile deschise, simbolizând zborul spre cer. În Moldova, el este făcut din cocă și pus pe stâlpul de pomadă a vrăbiuțelor atârinate, sau cu aripile strânse sau deschise, simbolizând zborul spre cer, sunt de fapt cele trei etape a desprinderii sufletului mortului de lumea lui sătească spirituală. Pasărea cerească, simbolul sufletului, se înalță spre cer cu elementul dinamic al uneia dintre reprezentările "Păsării măiestre" a lui Constantin Brâncuși.

Ritul urcării pe munte – Din bogăția acumulării a fondului ancestral al ascensiunii spre cer, au supraviețuit la români în primul rând urcările pe munte, care au fost consemnate în zonele Carpaților României, în special în Moldova.

Una dintre aceste urcări pe munte la care au participat și buncii, părinții și noi tinerii studioși și doritori de-a cunoaște vechile obiceiuri, a fost "urcarea pe Muntele Ceahlău" care a avut loc în ajunul zilei închinată Sfintei Maria – 15 august.

Ritualul a fost următorul patru buciumași cu buciume de alun, dimineața devreme, în ajunul Zilei Sfinte s-au urcat pe Ceahlău, unde cu o zi înainte au strâns

vreascuri, (de jneperi și brad) și au întocmit patru ruguri mari la cele patru puncte cardinale ale muntelui. În după amiaza ajunului pentru a anunța "urcarea pe munte" s-au aprins rugurile în sunetele buciurilor. La începutul asfințitului zilei de ajun de Sfânta Marie, începe urcarea pe munte a pelerinilor, în convoaie cu mers foarte încet din cele patru puncte cardinale ale muntelui. Bărbații tineri și bătrânii poartă în desagi vinul și apa curată de băut în ulcioare de lut. În desăgile femeilor și a copiilor de-ale gurii și vase de lut (altele deci) cu apă din dimineața zilei. Se merge în pas mărunț și nu se vorbește.

Ritualul impune să se ajungă sus pe vârful muntelui "pe tăcute", înainte de miezul nopții. Uneori se urca și orbește, căci din cinci în cinci, fiecare din pelerini purta o făclie - nu lanterne. Convoiul urca încet într-o atmosferă tulburătoare.

Ajunși sus pe platou, toți pelerinii (așa se numesc participanții) se grupau în jurul rugurilor aprinse. Tradiția cere ca aceste ruguri să fie veghiate până la răsăritul soarelui. În tot acest răstimp se cântau cântece vechi, ale străbunilor și cântece religioase. Când apărea prima geană a soarelui, toată lumea se ridica în picioare și cu mâinile ridicate în sus mulțimea cerului că au avut prilejul să mai urce un an (sau prima dată) spre slava cerului, dorindu-și pentru ei și ai lor clipe fericite.

Era credința ca apusul soarelui de Sfânta Maria, să-l apuce pe tot omul la casa lui. De aceea, coborârea se făcea cu mare veselie și în grabă. Această urcare colectivă pe munte a fost asimilată de biserică în sărbătoarea Sfintei Marii, căci preoții luau parte la aceste urcări și făceau închinăciuni, slujbe și sfințirea apei la răsăritul soarelui la locul numit ALTARUL - fiind socotită apoi o zi de praznic creștin. Bineînțeles că în țara noastră au mai fost urcări pe munte în anumite zile pe Munții Carpați (Muntele Găina - târgul de fete; Munții Făgăraș - închinarea Domnului).

Nedeele care erau urcări duminicale pe munte și-au pierdut în ultimile secole semnificația magico-mitică de ascensiuni spre cer, pentru faptul că Munții Carpați au fost coloana vertebrală a Daciei antice, care a dovedit în perioada feudală hotare nefirești în corpul biospiritual al poporului român.

Mitul Meșterului Manole, cu balada cu același nume, semnifică printre altele și efortul susținut de înălțare a unei mănăstiri, cât mai falnice spre cer. Pentru a dura mănăstirea, Meșterul Manole și-a amintit de datina străveche a sacrificării unui om, prin zidirea lui în peretele mănăstirii. Cu fiecare cărămidă care urca în zidirea soției lui, cu atâția pași - cărămidă urca zidul nemuritor în nemurire. Imanentul biospiritual care urcă spre cer se transcede pe sine însuși prin ceea ce implică sacrificiul suprem al ascensiunii.

Transcendentul care coboară. - În viața spirituală a românului, transcendentul este de fapt o concepție culturală relativ recentă, proprie evului mediu; antecedentele ei descind din Bizanțul creștin și din concepția și viziunea neobizantină despre viață și lume. Interpretarea are ca bază teologia ortodoxă bizantină, prin aceasta extinzându-se în tot Sud-Estul Europei, de aici în mediul ecleziastic sătesc constituind cu timpul o determinantă care acționa contrar biospiritualului care urca spre cer. Lucian Blaga consacră două capitoare teme, unul "transcendentului care coboară" și altul "perspectivei sofianice". El consideră "transcendentul care coboară" o determinare metafizică lentă a spiritualității creștine în cultura română. El demonstrează aceasta analizând trei stiluri arhitectonice creștine: cel al bazilicii romane, al catedralelor gotice și cel bizantin al Sfintei Sofia din Constantinopol. L. Blaga scoate în relief trei aspecte ale transcendentului care coboară: "primul aspect relevă rolul altarului și al preotului în marginea transcendenței; al doilea, scoate în relief participarea la transcendență de jos în sus (deci transcendentul nu mai coboară, ci țâșnește către cer, având frenezia verticalei pierdute în infinit; al treilea aspect relevă Hagia-Sofia - cum atârână ea în spațiu, de jos în sus, legată de un fir invizibil de cer "zidurile bazilicii" închis și conservă între ele un cer relevant" În esență, ceea ce domină, după noi, în spiritualitatea

română este imanentul biospiritual care urcă dincolo de jumătatea drumului dintre transcendent și immanent, care urcă dincolo de marginea transcendentului chiar în transcendent.

Ideea lui Lucian Blaga este, că, ce caracterizează transcendentul care coboară, este perspectiva sofianică și orientarea ei în ortodoxie. Sofianicul în esența lui, se referă la un "sentiment difuz" dar fundamental al omului *artidex*, căci transcendentul coboară relevându-se din proprie inițiativă. Omul și spațiul acestei lumi vremelnice pot deveni un vis al acelei transcendente. Sofianicul transfigurează totul: figurile treze, cadrul natural, problemele extazului, corurile antifonice, moartea ciobănașului din Balada Mioriței etc.

În final putem încheia, că omul tinde să se integreze în "LUME" prin tot ceea ce el face în timpul vieții lui terestre și tot ceea ce întrevede în viziunea lui mitologică.

În concepția mitologică populară, cerul se ridică tot mai sus, iar în elanul mitic românul în ascensiunea lui urmărește cerul la care mereu râvnește.

"Vatra zămislirii noastre", acest pământ, a durat sufletelor fiecăruia dârzenia neînfricată în credința străbunilor.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Istoria României, vol. I-III, Buc. 1962/3; VASILE PÂRVAN: *"Getica o preistorie a Daciei"*, Buc., 1981; RADU FLORESCU, HADRIAN DAICOVICIU și LUCIAN ROȘU: *"Dicționar enciclopedic de artă veche a României"*, București, 1980; P.P. PANAITESCU: *"Contribuții la istoria culturii românești"*, București, 1971; LIGIA BARZU: *"Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacie"*, București 1974; RĂZVAN TEODORESCU: *"Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (sec. X-XIV)"*, București 1974.

LUCIAN BLAGA: *"Geneza metaforei și sensul culturii"*, București 1937; *"Despre gândirea magică"*, București 1941.

MIRCEA ELIADE: *"Aspectul mitului"*, București 1977; *"Istoria credințelor și ideilor religioase"*, Buc. 1980-1981; *"De la Zalmoxis la Ghinsghis Han"*, București 1980; *"Morfologia și funcția miturilor"* în *Traité d'Histoire des Religions*, Payot-Paris, 1970-1981;

MARIA BIBIRI și NECULAI BIBIRI: *"Istorie, mit și basme vechi românești" - În amintirea strămoșilor* – manuscris; ZOE DUMITRESCU – BUȘULENGA: *"Istorie și mit, de la romantici la Mircea Eliade"*, în *"Secolul 20"*, București 1980; LÉVY-STRAUSS: *"Analiza structurală a miturilor"* în *Antropologia structurală*, București 1978; A. Bucur: *"Credințe, mituri și superstiții geto-dace"*, București 1975.

LAZAR ȘEINEANU: *"Despre mituri și analogia lor cu legendele, deosebirea lor de basme, originea lor în Basmele Românilor"*, București 1895;

VORONCA ELENA NICULITA: *"Datinile și credințele poporului român, adunate și așezate în ordine mitologică"*, Vol. 3, Cernăuți, 1903.

ROMULUS VULCĂNESCU: *"Fenomenul horal"*, Craiova, 1944; *"Coloana cerului"*, București, 1972; *"Mit și folclor"*, în *"Viața românească"*, an XXVI, 1973; *"Dualismul mitologic"*, Conf. CAE, 1978; *"Mitologia română"*, București, 1987; D.M. PIPPIDI: *"Studii de istorie a religiilor antice"*, București 1969;

EMMA MĂDĂLINA GEORGESCU: *"Cultul soarelui-cultul strămoșilor"* în *Acta Moldaviae Meridionalis*, XV-XX, II, 1993-1998 – Vaslui.